Gemeente Amsterdam

DB

Voordracht voor DB Stadsdeel Centrum van 07 april 2026

Portefeuille: Monumenten en Erfgoed (52)

Agendapunt: A1

Tekst van openbare besluiten wordt gepubliceerd

Onderwerp

Procedure aanwijzen gemeentelijk monument niet starten voor de Geldersekade (GDK0101 en GDK0201) en de status van gemeentelijk monument niet toekennen

Het dagelijks bestuur Stadsdeel Centrum besluit

Het dagelijks bestuur van stadsdeel Centrum besluit:

1. Kennis te nemen van de aanvraag van Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Binnenstad (d.d. 1 februari 2024) de kade aan te wijzen als gemeentelijk monument (bijlage 01);
2. Kennis te nemen van de waardestelling van Geldersekade (GDK0101 en GDK0201) opgesteld door Bureau Monumenten en Archeologie (bijlage 02);
3. Kennis te nemen van het negatieve advies van de Commissie Omgevingskwaliteit (bijlage 03);
4. Kennis te nemen van de Notitie aangepast werkplan vernieuwing kademuur GDK0201 (Geldersekade 94-128);
5. Te besluiten de procedure aanwijzen gemeentelijk monument niet te starten voor de Geldersekade (GDK0101 en GDK0201) en de status van gemeentelijk monument niet toe te kennen.

Kernboodschap

Het dagelijks bestuur van stadsdeel Centrum besluit de procedure aanwijzen gemeentelijk monument niet te starten voor de Geldersekade (GDK0101 en GDK0201) en de status van gemeentelijk monument niet toe te kennen. Dit is in lijn met het negatieve advies van de Commissie Omgevingskwaliteit.

Bestuurlijke achtergrond

Op 1 februari 2024 dient de Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Binnenstad het verzoek in bij het dagelijks bestuur van stadsdeel Centrum om de even-zijde van de Geldersekade (GDK0101 en GDK0201) aan te wijzen als gemeentelijk monument. Aangezien het verzoek van de erfgoedvereniging ontvankelijk is, dus op een goede manier is aangevraagd, is de gemeente verplicht om deze in behandeling te nemen.

Op 4 november 2024 is in de integrale staf van het dagelijks bestuur van stadsdeel Centrum besloten de besluitvorming over het starten van de procedure aanwijzen gemeentelijk monument aan te houden voor de kademuur Geldersekade (GDK0101 en GDK0201) tot de resultaten van het archeologisch onderzoek voor deze kade bekend zijn. Echter is de werkwijze van Bureau Monumenten en Archeologie en het Programma Bruggen en Kademuren voor deze casus gewijzigd. Er zal geen archeologisch onderzoek meer plaatsvinden als onderdeel van de renovatie/vernieuwing van de kademuur GDK0201 (er waren al geen vernieuwingsplannen voor GDK0101 omdat deze al in het verleden is vernieuwd).

Gemeente Amsterdam

DB

Bestuurlijke prioriteit

n.v.t.

Wettelijke grondslag

De aanwijzing van een gemeentelijk monument is op basis van Erfgoedverordening Amsterdam, artikel 3, eerste lid, een bevoegdheid van het college van B&W. Deze bevoegdheid is op grond van de Verordening op de stadsdelen en het stadsgebied Amsterdam 2022 gemandateerd aan het dagelijks bestuur.

Onderbouwing besluit

Ad 1. Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Binnenstad heeft op 1 februari 2024 het dagelijks bestuur verzocht de status van gemeentelijk monument toe te kennen (bijlage 01). Aanleiding is de volledige sloop/herbouw-benadering van de kademuurvernieuwing. Hierbij wordt volgens de Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Binnenstad geen rekening gehouden met aanwezige cultuurhistorische waarden en gaan diverse details verloren. Het stuk kademuur van de Geldersekade (even zijde) tussen Prins Hendrikkade en Nieuwmarkt is bijzonder in die zin dat hij de grens vormt van het middeleeuwse stadscentrum dat met een stenen stadsmuur was omsloten, oorspronkelijk gebouwd in de jaren vanaf 1481. Na 1545 (vermoedelijk in 1550) is deze stadsmuur vernieuwd (drie vestingtorens werden vervangen door een rondeel ter plaatse van de Stormsteeg en het tracé werd rechtgetrokken) waarna hij vanaf 1601 werd gesloopt. Het onderste gedeelte van de stadsmuur is toen in gebruik genomen als kademuur. Uit archeologisch onderzoek is gebleken dat delen van de stadsmuur nog aanwezig zijn. Bij sloop zou men mogelijk stuiten op zwaar metselwerk met steunberen. In de kademuur bevinden zich grote natuurstenen blokken die vermoedelijk restanten zijn van de tweede versie van de stadsmuur (1550). Ook is het brughoofd bij de Stormsteeg een herinnering aan de stadsmuur die de plaats aanduidt en mogelijk archeologisch restanten bevat van het rondeel.

Onderzoek bij kademuurvernieuwing heeft aangetoond dat er vaak nog restanten van eerdere kademuren achter of onder de zichtbare bakstenen aanwezig zijn. Dit archief gaat verloren bij sloop/nieuwbouw. Om al deze redenen is Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Binnenstad voor een behoud/herstel-benadering in plaats van sloop/nieuwbouw. Zonder beschermingstitel is een kademuur onbeschermd. Als gemeentelijk monument zal meer rekening worden gehouden met de aanwezige waarden. Deze kademuur is volgens de Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Binnenstad bijzonder genoeg om als gemeentelijk monument te beschermen, niet vanwege de sloopdreiging maar vanwege de hier aanwezige bijzondere waarden.

Ad 2. Bureau Monumenten en Archeologie heeft bijgevoegde beschrijving (bijlage 02) over de kademuur opgesteld. Op basis van het historisch onderzoek en de waarnemingen uit 1958, 1996, 2017 en 2021 is het aannemelijk dat resten van de oude (zestiende-eeuwse / mogelijk nog vijftiende-eeuwse) stadsmuur bij twee grote stukken kademuur GDK0101 (ter hoogte van Geldersekade 2-80) en GDK0201 (ter hoogte van Geldersekade 84 t/m 128) onder de waterlijn behouden zijn gebleven. Ook zijn, bij herstelwerkzaamheden in 1958, blokken zandsteen van diezelfde oude stadsmuur in het nieuwe muurwerk hergebruikt. De kademuur is vanwege de aanwezigheid van deze delen van de oude stadsmuur van zeer hoge cultuurhistorische waarde en is zeldzaam voor zover het gedeelte onder het wateroppervlakte betreft. In Amsterdam is heel weinig van de oude stadsmuur bewaard gebleven.

Daarnaast is de kademuur, in samenhang met de Schreierstoren en het bruggenhoofd van de Bantammerbrug, van hoge cultuurhistorische waarde als materiele getuigenis van de ontwikkeling van de stadsverdediging / verdedigingswerken van de stad Amsterdam. Er is ook sprake van

ensemblewaarde met de Waag (de voormalige St. Anthonispoort), de Schreierstoren en het westelijk brughoofd van de Bantammerbrug. Verder houden de ontwikkelingen van de Geldersekade verband met de stadsuitbreiding van 1585, toen dit deel van de stadsgracht onderdeel van het verdedigingswerk binnen de nieuwe uitleg kwam te liggen, de stadsmuur haar functie verloor en werd gereduceerd tot kademuur.

De kademuur heeft een hoge stedenbouwkundige waarde aangezien de ontstaansgeschiedenis van de Geldersekade en de kademuur onlosmakelijk zijn verbonden met de stedenbouwkundige ontwikkeling van Amsterdam en de ontwikkeling van het karakteristieke grachtenpatroon. Daarbij vormt de kademuur een tastbare begrenzing van het middeleeuwse deel van het historisch centrum. Voor de kademuur geldt een hoge bouwhistorische en archeologische verwachting voor waar het vermoedelijk onder de waterlijn nog aanwezige oudere muurwerk en fundering betreft.

Over de herkenbaarheid kan gezegd worden dat de waarde op dit punt hoofdzakelijk gelegen is in het beeldbepalende karakter van de kademuur. Door de twee grootschalige herstelfasen en de meer ad hoc uitgevoerde herstellingen is sprake van een herkenbaar historisch gegroeid, wat rommelig beeld. Een beeld dat karakteristiek genoemd kan worden voor kademuren maar door de grootschalige vernieuwingen een steeds minder voorkomend beeld aan het worden is. Voor wat betreft een waarde vanuit gaafheid kan eigenlijk alleen over het deel boven de waterlijn een uitspraak worden gedaan. Namelijk dat dit gedeelte in de loop der tijd zeer ingrijpend is vernieuwd. Onder de waterlijn is de mate van gaafheid onduidelijk, maar de verwachting is dat de fundering van de oude stadsmuur nog grotendeels aanwezig zal zijn.

Ad 3. De Commissie Omgevingskwaliteit adviseert op 27 mei 2024 (bijlage 03) de kademuur niet te beschermen als gemeentelijk monument, aangezien de kademuur zelf grotendeels tot stand is gekomen bij een renovatie in het midden van de 20ste eeuw. Het tracé van de kademuur is, met hergebruik van oude onderdelen, gebouwd op de positie van de oorspronkelijke stadsmuur tussen de Schreierstoren en de Waag en heeft daarmee stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarde. De verwachting is dat zowel ter plaatse van deze kademuur als ook op andere plekken waar de kaden de oude begrenzing van de stad volgen, onder de waterlijn nog restanten van deze ommuring aanwezig zijn. Een fragment aanwijzen tot gemeentelijk monument is hier niet het juiste instrument om de nog aanwezige archeologische waarden te beschermen. De commissie adviseert om naast archeologisch onderzoek in samenwerking met Monumenten en Archeologie een inventarisatie te maken van de kademuren, waar zeer waarschijnlijk restanten van de oude stadsmuur aanwezig zijn en voor deze rakken een restauratieve aanpak te volgen. Hierbij zouden in het geval van de Geldersekade de in de huidige kademuur aanwezige natuursteenblokken behouden kunnen blijven, dan wel hergebruikt kunnen worden.

Aanbeveling: vanwege de hoge archeologische en bouwhistorische verwachting van het gedeelte onder de waterlijn adviseert de commissie nader archeologisch onderzoek te doen en een restauratieve aanpak te ontwikkelen voor het herstel van de kademuren. De huidige methoden voor vernieuwing zijn hier mogelijk niet geschikt. Belangrijk is dat archeologisch waardevolle delen in situ behouden kunnen blijven en elementen als zandsteenblokken hergebruikt worden. Dit geldt voor alle rakken die de lijn van de oude stadsmuur volgen. Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van de expertise die bij Monumenten en Archeologie aanwezig is.

Ad 4. Ten behoeve van de versterking van de kademuur voor het rak GDK 0201 (Geldersekade 94-128) is een nieuw werkplan opgesteld. Dit met het oog op een zo minimaal mogelijke verstoring van de bestaande structuur. Het eerdere plan om een bouwkuip te plaatsen komt hierbij te vervallen.

Met de zogenaamde GIP-methode worden palen geboord tot een nog nader te bepalen diepte, maar gaan in ieder geval door het bestaande muurwerk van de kade (bovenste deel 20ste-eeuws beton, daarna 20ste-eeuws baksteen) met daaronder (mogelijke) restanten van oudere voorgangers

inclusief 16de-eeuwse restanten van het muurwerk van de stadsmuur. Tevens gaan de palen door de onderliggende houten roosterfundering. De palen worden enigszins schuin geboord, waarbij de ingemetselde natuurstenen fragmenten in de kade niet tot mogelijk gering zullen worden beschadigd.

Concluderend stelt het team Archeologie van Bureau Monumenten en Archeologie dat met de voorgestelde bouwwijze sprake is van een dermate geringe verstoring van de ondergrond (zijnde 3,5 %), welke nog ruim binnen een in de archeologische gemeenschap als maximaal acceptabele verstoring van 5 % blijft, zij kan instemmen met de voorgenomen vernieuwing van de kademuur.

Ad 5. Aangezien er geen verder archeologisch onderzoek zal plaatsvinden naar de kademuur GDK0101 en GDK0201 is er de reden weggevallen om de procedure aanwijzen gemeentelijk monument aan te houden. Er is een verwachting dat er resten van de oude stadsmuur aanwezig zijn die de oude begrenzing van de stad volgen. Deze mogelijk aanwezige archeologische waarden worden dermate gering verstoort, dat verder archeologisch onderzoek naar deze mogelijke resten niet nodig is.

Een fragment van de oude begrenzing van de stad aanwijzen tot gemeentelijk monument is, in lijn met het advies van de Commissie Omgevingskwaliteit, niet het juiste instrument om de nog aanwezige archeologische waarden te beschermen. Het behoud van deze archeologische waarden zijn geborgd bij team Archeologie van Bureau Monumenten en Archeologie. De status van gemeentelijk monument toekennen om mogelijke verstoring te voorkomen is ook niet (meer) aan de orde zoals is beargumenteerd in de notitie in bijlage 04.

Het dagelijks bestuur van stadsdeel Centrum volgt in haar besluit het negatieve advies van de Commissie Omgevingskwaliteit en besluit de status van gemeentelijk monument niet toe te kennen aan GDK0101 en GDK0201.

Advies en afstemming

Het advies van de Commissie Omgevingskwaliteit (d.d. 27 mei 2024) is bijgevoegd in de bijlagen. De inhoud van deze voordracht is afgestemd met het Programma Bruggen en Kademuren.

Duurzaamheid

Niet van toepassing, omdat het besluit gaat over een administratieve wijziging

Participatie

n.v.t.

Financiële onderbouwing

Het aan- of afwijzen van de status van gemeentelijk monument heeft geen financiële gevolgen voor de gemeente.

Communicatie

Binnen de gemeente: Opnemen in de te publiceren besluitenlijst

Buiten de gemeente: In overleg met de communicatieadviseur Bureau Monumenten en Archeologie en de woordvoerder van stadsdeel Centrum.

Gemeente Amsterdam

DB

Documenten

Registratienr.	Naam
AD2026-017252	Stadsdeel Centrum Voordracht (pdf)
AD2026-017270	02 Beschrijving_Geldersekade34-128Kademuur_10.pdf (pdf)
AD2026-017271	03 COK_Advies Geldersekade_kademuur.pdf (pdf)
AD2026-017272	01 AanvraagGeldersekade.pdf (pdf)
AD2026-017273	04 Notitie Geldersekade mbt werkwijze met geringe verstoring.docx (msw12)
AD2026-021023	BR kennisgeving n.a.v. besluit Geldersekade (even zijde).docx (msw12)

Uitslag

A Akkoord